

# Prevence hospodářské kriminality 2

---

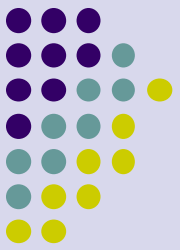
## Základy trestní odpovědnosti

JUDr. František Púry, Ph.D.

Nejvyšší soud

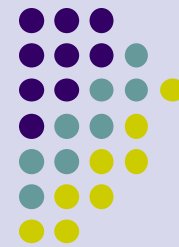
CEVRO Institut, KVPVS

# Trestní právo



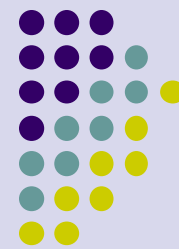
- Jedno z odvětví **veřejného** práva
- **Chrání** nejdůležitější veřejné i soukromé zájmy, hodnoty a vztahy
  - život, zdraví, svobodu, majetek
- Umožňuje použití velmi **represivních** opatření a stanoví **nejpřísnější druhy sankcí**
- Proto se uplatňuje jen proti **nejzávažnějším** případům porušení práva
- Platí zde **subsidiarita trestní represe**

# Trestní právo



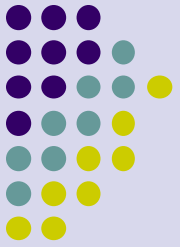
- Trestní právo **hmotné** (zejména TZ) upravuje:
  - základy trestní odpovědnosti (trestný čin, pachatel)
  - trestní sankce za spáchané trestné činy
  - skutkové podstaty jednotlivých trestných činů
- Trestní právo **procesní** (zejména TŘ):
  - postup orgánů činných v trestním řízení a dalších osob při uplatňování trestní odpovědnosti
  - zjišťování trestných činů a jejich pachatelů
  - uplatňování trestního práva hmotného v praxi
    - rozhodování o vině či nevině pachatele obviněného z tr. činu
    - ukládání trestů a/nebo ochranných opatření za tr. činy

# Základní právní normy trestního práva



- Zákon č. 40/2009 Sb., **trestní zákoník**, ve znění pozdějších předpisů (TZ)
  - Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (ZSM)
  - Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (ZTOPO)
- Zákon č. 141/1961 Sb., **trestní řád**, ve znění pozdějších předpisů (TŘ)
- Další zákony, případně podzákoné předpisy
  - o Policii České republiky, o advokacii, o výkonu trestu odnětí svobody, o výkonu vazby, o výkonu zabezpečovací detence

# Odpovědnost za porušení práva



- Obchodněprávní
  - např. za škodu, ale též možnost odvolání z funkce v obchodní korporaci
- Občanskoprávní
  - např. za škodu, za bezdůvodné obohacení, za nemajetkovou újmu
- Pracovněprávní
  - za škodu, ale též výpověď, okamžité zrušení pracovního poměru
- Správněprávní
  - např. za přešupek, uložení opatření k nápravě
- Trestní
  - za trestný čin fyzické osoby a/nebo právnické osoby

# Hierarchie protiprávních činů



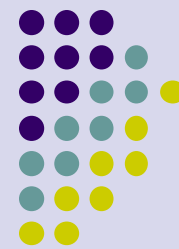
- Činy nesankciované
  - nezaviněné nebo např. spáchané v nutné obraně, krajní nouzi
- Činy spojené jen s občanskoprávní sankcí (tzv. civilní delikty)
  - náhrada škody, úroky z prodlení, odstoupení od smlouvy
- Pracovněprávní delikty
  - výpověď, okamžité zrušení pracovního poměru, náhrada škody
- Přestupky a jiné správní delikty
  - pokuty, zákazy činnosti, jiná omezení (např. odnětí licence)
- Trestné činy a provinění
  - tresty a ochranná opatření (resp. trestní, ochranná a výchovná opatření)



# Hospodářská kriminalita

- Trestné činy související s **hospodářskou činností** subjektů působících v tržní ekonomice, zejména s **podnikáním**, a to např. v souvislosti s
  - průmyslovou výrobou a stavebnictvím
  - poskytováním služeb všeho druhu
  - obchodováním se zbožím
  - činností bankovního sektoru, obchodováním s investičními nástroji a kolektivním investováním
  - přiznáváním a placením daní, poplatků a jiných povinných plateb, peněžním stykem

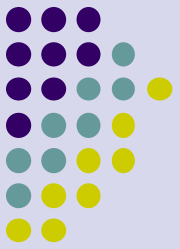
# Význam trestního postihu hospodářské kriminality



- Je nutný i v tržní ekonomice k její trestněprávní ochraně před některými jevy
- Je třeba zajistit právní rámec podnikání jako základní hospodářské činnosti
- Nutnost plnění některých mezinárodních závazků České republiky, včetně závazků vyplývajících z práva ES/EU
- Dopršení sankčního systému jiných právních odvětví



# Některé zvláštnosti trestního postihu hospodářské kriminality



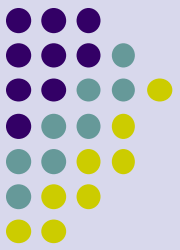
- **Podnikání** je v zásadě svobodná činnost, která je základem tržní ekonomiky
  - stát by do ní měl zasahovat jen v nezbytné míře
- **Subsidiarita** trestní represe
  - trestní právo jako „ultima ratio“ (nejzazší prostředek ochrany)
- Návaznost na **mimotrestní právní normy** zejména občanského a obchodního práva
  - trestní postih je zpravidla podmíněn jejich porušením
- Působení právnických osob i fyzických osob jako **podnikatelů**
- Působení podnikatelů tuzemských i zahraničních



# Subsidiarita trestního postihu

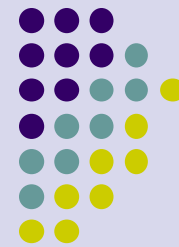
- Směrnice pro **zákonodárce**
  - kriminalizace jen závažných činů
    - např. musí být větší rozsah podle § 240 odst. 1 a § 248 odst. 1, 2 TZ nebo zásah nikoli nepatrný podle § 270 odst. 1 TZ
  - možnosti zmírňování represe (např. podle § 46, § 58 TZ)
- Směrnice pro **orgány činné v trestním řízení** – zásada podle § 12 odst. 2 TZ
  - uplatnění trestní odpovědnosti a důsledků s ní spojených je možné jen
    - v případech společensky škodlivých a
    - pokud nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiných, mimotrestních právních předpisů

# Opatření proti hospodářské kriminalitě

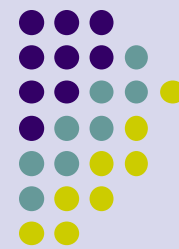


- **Mimoprávní:**
  - ekonomická (např. podmínky pro řádné fungování trhu)
  - organizační (např. uspořádání institucí s ekonomickým vlivem)
  - politická (např. stanovení ekonomických priorit vlády)
- **Právní:**
  - legislativní – přijímání právních norem
    - mimotrestních právních odvětví (např. obchodních, daňových)
    - trestního práva hmotného a procesního
  - aplikační – uplatňování a vymáhání plnění norem
    - mimotrestních právních odvětví (např. obchodní, daňové)
    - trestního práva hmotného a procesního

# Trestní odpovědnost



- Odpovědnost za spáchání **trestného činu** (provinění)
- Jen zákon stanoví, jaký čin (jednání) je trestným činem a jaký **trest** či jinou újmu lze za jeho spáchání uložit (čl. 39 Listiny základních práv a svobod)
- Podmínky trestní odpovědnosti stanoví
  - **trestní zákoník** – zákon č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů (do 31. 12. 2009 platil starý trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů) – obecná úprava
  - zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů – odchylky od TZ
  - zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů – odchylky od TZ



# Trestní zákoník

- **Obecná část** (§ 1 až § 139 TZ)
  - působnost trestních zákonů (§ 1 až § 11 TZ)
  - základy trestní odpovědnosti (§ 12 až § 35 TZ)
  - trestní sankce (§ 36 až § 104 TZ)
  - výkladová ustanovení (§ 110 až § 139 TZ)
- **Zvláštní část** (§ 140 až § 418 TZ)
  - skutkové podstaty jednotlivých trestných činů seřazené do 13 hlav podle druhového objektu
  - ekonomická kriminalita: zejména trestné činy uvedené v hlavách V a VI zvláštní části TZ



# Skutková podstata trestného činu

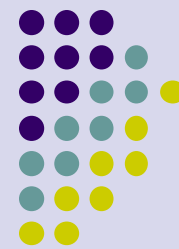
- **Objekt:** chráněné společenské vztahy, zájmy a hodnoty
  - u podnikatelů zejména majetkové a hospodářské
- **Objektivní stránka:** jednání pachatele, následek a příčinná souvislost mezi nimi
- **Subjekt:** pachatel trestného činu
  - obecný (kdokoli) nebo zvláštní (jen určitá osoba)
  - fyzická osoba nebo právnická osoba (resp. obě zároveň)
- **Subjektivní stránka:** zavinění u fyzické osoby
  - úmysl (zpravidla) nebo nedbalost (jen někdy)
  - u právnické osoby místo toho přičitatelnost trestného činu PO
- **Protiprávnost:** rozpor s normami právního řádu jako celku

# Skupinový objekt trestných činů souvisejících s podnikáním



- Plnění některých **povinností vůči státu**
  - zejména daňových a jiných (majetkových)
- Zajištění **rovných podmínek** k ekonomické činnosti a k přístupu na trh
  - ochrana čistoty trhu, dodržování pravidel stanovených pro podnikání a pro hospodářskou soutěž
- **Ochrana** měny, cenných papírů a platebních prostředků
  - a to tuzemských i cizozemských

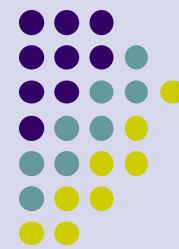
# Skupinový objekt trestných činů souvisejících s podnikáním



- Postih některých **zvláštních podvodných jednání**, machinací při veřejných dražbách, soutěžích a zdávání zakázek
- Ochrana **obchodní evidence** a určitých významných informací zapisovaných do veřejných rejstříků
  - účetnictví, obchodní rejstřík
- Ochrana **nehmotných statků** hospodářské povahy
  - ochranné známky, průmyslová práva, autorská a související práva



# Skupinový objekt trestných činů souvisejících s podnikáním



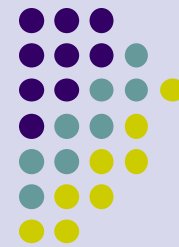
- Ochrana **majetku** podnikatelů nebo jejich smluvních partnerů
  - klientů, zákazníků, spotřebitelů
- Zájem na řádném průběhu **insolvenčního řízení**, ochrana věřitelů, řešení úpadku
- Ochrana některých **specifických zájmů a hodnot**
  - životní prostředí, potravinový trh, potírání obchodu s pornografií atd.



# Další znaky skutkových podstat

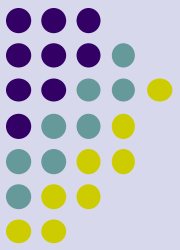
- **Objektivní stránka:**
  - často jde o ohrožovací a omisivní delikty, je nutná protiprávnost, následkem je obohacení, výhoda, škoda
- **Subjekt:** pachatelem může být zpravidla kdokoli
  - někdy je nutný konkrétní nebo speciální subjekt
  - v takovém případě jednání za jiného (§ 114 odst. 1, 2 TZ)
- **Subjektivní stránka:** zpravidla nutný úmysl
  - někdy i tzv. druhý úmysl (zejména obohacovací), např. podle § 255, § 255a, § 256 odst. 1 TZ
  - nedbalost stačí jen někdy, je-li to výslovně uvedeno (§ 13 odst. 2 TZ), např. podle § 221, § 224 TZ

# Nejčastější TČ při podnikání



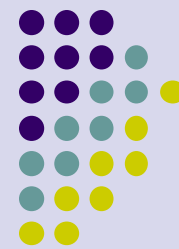
- Trestné činy **proti majetku** (hlava V zvláštní části trestního zákoníku)
  - TČ obohacovací (§ 205 – krádež, § 206 – zpronevěra, § 209 až § 212 – podvody, § 213 – provozování nepoctivých her a sázek, § 218 – lichva, § 219 – zatajení věci)
  - TČ poškozovací (§ 220 a § 221 – porušení povinnosti při správě cizího majetku, § 228 – poškození cizí věci, § 230 až § 232 – počítačová kriminalita)
  - TČ úpadkové (§ 222 – poškození věřitele, § 223 – zvýhodnění věřitele, § 224 – způsobení úpadku, § 225 – porušení povinnosti v insolvenčním řízení, § 226 – pletichy v insolvenčním řízení)
  - TČ ostatní (např. § 216 a § 217 – legalizace výnosů z trestné činnosti, § 227 – porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku)

# Nejčastější TČ při podnikání



- Trestné činy **hospodářské** (hlava VI zvláštní části trestního zákoníku)
  - Díl 1: TČ proti měně a platebním prostředkům (§ 233 až § 239 TZ)
  - Díl 2: TČ daňové, poplatkové a devizové (§ 240 až § 247 TZ)
  - Díl 3: TČ proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou (§ 248 až § 267 TZ)
  - Díl 4: TČ proti průmyslovým právům a proti autorskému právu (§ 268 až § 271 TZ)

# Nejčastější TČ při podnikání



- Některé **další trestné činy** podnikatelů nebo spáchané na jejich úkor
  - trestné činy proti životnímu prostředí (§ 293 až § 307 TZ)
  - některé případy úplatkářství (zejména § 331 odst. 1 alinea 2, § 332 odst. 1 alinea 2, § 334 odst. 3 TZ)
  - další trestné činy, např.
    - § 342 TZ – neoprávněné zaměstnávání cizinců
    - § 168 TZ – obchodování s lidmi
    - § 158 a § 157 TZ – ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými předměty
    - § 191 TZ – šíření pornografie



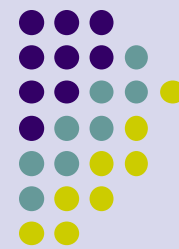
# Pachatel trestného činu

- V České republice od 1. 1. 2012 může být pachatelem trestného činu
  - fyzická osoba (starší 15 let a přičetná)
  - právnická osoba (vyjma státu a územních samosprávných celků při výkonu veřejné moci)
- Někdy se vyžaduje zvláštní vlastnost nebo postavení pachatele
  - tzv. konkrétní nebo speciální subjekt (§ 114 odst. 1, 2 TZ)
- Právnická osoba odpovídá zásadně za všechny trestné činy
  - kromě těch, které jsou vyjmenované v § 7 ZTOPO (platí to od 1. 12. 2016)



# Pachatel trestného činu

- **Pachatelem** je (§ 22 odst. 1 TZ)
  - ten, kdo svým jednáním naplnil všechny znaky trestného činu (pokusu, přípravy)
- **Nepřímý pachatel** (§ 22 odst. 2 TZ)
  - užití trestně neodpovědné osoby, omylu jiné osoby, donucení atd.
    - např. zneužití tzv. bílého koně
  - zneužitá osoba není trestně odpovědná buď vůbec (např. dítě do 15 let), nebo jen částečně
    - např. jen za nedbalost, pokud postačí ke spáchání tr. činu

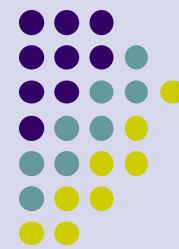


# Pachatel trestného činu

- **Spolupachatelé** (§ 23 TZ)
  - trestný čin spáchaný spoločným jednaním viacerých osôb (fyzických i právnických, resp. fyzické a právnické)
- **Účastník** na trestnom čine iného (§ 24 TZ)
  - organizátor [§ 24 odst. 1 písm. a) TZ]
  - návodce [§ 24 odst. 1 písm. b) TZ]
  - pomocník [§ 24 odst. 1 písm. c) TZ]
- Všetchni spolupachatelé i účastníci odpovídajú, jako kdyby spáchali trestný čin sami
  - přičítá se jim k tíži např. celá způsobená škoda
  - podíl každého na trestném čine se vyjádří v uloženém trestu (§ 39 odst. 6 TZ), ale hrozí jim stejně vysoký trest jako pachateli



# Konkrétní a speciální subjekt



- **Konkrétní subjekt** – pachatel trestného činu, u něhož se vyžaduje zvláštní vlastnost
  - např. dlužník, který je v úpadku, u zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ
- **Speciální subjekt** – pachatel trestného činu, u něhož se vyžaduje zvláštní způsobilost nebo postavení
  - např. úřední osoba u trestných činů podle § 329 a § 330 TZ



# Institut jednání za jiného v TZ

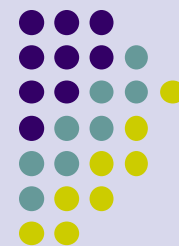
- Podle § 114 odst. 2 TZ u konkrétního a speciálního subjektu platí:
  - jestliže zákon stanoví, že pachatel musí být nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti nebo postavení, postačí, že zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u právnické osoby, jejímž jménem pachatel jedná
- Příklad **konkrétního** subjektu:
  - pachatelem trestného činu zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ může být statutární orgán obchodní společnosti (např. člen představenstva a. s.), přestože sám není dlužníkem, ale dlužníkem je obchodní společnost (např. a. s.)

# Pachatel hospodářské kriminality



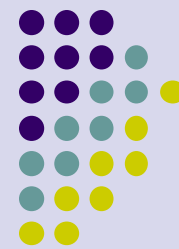
- **Podnikatel** – typický pachatel
  - podnikající fyzická osoba
  - fyzická osoba jednající za podnikající právnickou osobu
  - podnikající právnická osoba (kromě některých trestných činů)
- **Jiná fyzická nebo právnická osoba**, která není podnikatelem, např.
  - plátce či poplatník daně
  - ten, kdo podniká neoprávněně
  - příjemce úvěru, dotace nebo finanční pomoci
  - účastník insolvenčního řízení, veřejné dražby apod.

# Podnikatel



- Jako **pachatel** trestného činu
  - vůči vlastnímu podnikatelskému subjektu
    - proti majetku či jiným hospodářským zájmům
    - proti jiným osobám (společníkům, zaměstnancům)
  - vůči jiným osobám
    - smluvním partnerům, jiným podnikatelům, zákazníkům, klientům
  - vůči státu
    - např. jde-li o daně, dotace, údaje v obchodním rejstříku
- Jako **poškozený** trestným činem spáchaným jinou osobou (oběť trestného činu)
  - zevnitř téhož subjektu (zaměstnancem, např. zpronevěra)
  - zvenčí, mimo tento subjekt (např. podvod, nekalá soutěž)

# Podnikatel jako pachatel TČ



- **Právnícká osoba** (obchodní společnost, družstvo, evropská korporace)
  - nese vlastní trestní odpovědnost za většinu trestných činů (kromě vyjmenovaných v § 7 ZTOPO) a/nebo
  - trestně odpovídá fyzická osoba, která jednala za právníckou osobu (jako její zástupce – např. jednatel s. r. o.)
- **Fyzická osoba** (živnostník apod.)
  - nese sama trestní odpovědnost za své jednání a za následek tím způsobený

# Osoba poškozená trestným činem



- Hospodářská kriminalita směřuje proti jiným osobám, kterým může být způsobena **škoda** či **jiná újma**, tj. vůči
  - státu
    - např. zkrácení daní či jiných plateb
  - podnikatelům, resp. jiným podnikatelům
    - např. nekalá soutěž, zneužití postavení v obchodním styku, podvod
  - spotřebitelům
    - např. poškození spotřebitele, podvod, porušení pravidel hospodářské soutěže
  - zaměstnancům
    - např. neoprávněné zaměstnávání
  - ostatním osobám
    - např. neodvádění plateb pojistného za zaměstnance, podvod

# Zkratky



- TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- ZTOPO – zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- TČ – trestný čin, trestné činy